

ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ ՕԺԱՆՂԱԿՈՂԻ ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ, ՕԺԱՆՂԱԿՈՒԹՅԱՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

Սևակ Պողոսյան

Երևան քաղաքի էրեբունի և Նուբարաշեն վարչական շրջանների դատախազի տեղակալ, ԵՊՀ քրեական իրավունքի ամբիոնի հայրորդ

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 38-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ «Օժանդակող է համարվում այն անձը, ով հանցագործությանն օժանդակել է խորհուրդներով, ցուցումներով, տեղեկատվություն կամ միջոցներ, գործիքներ տրամադրելով կամ խոչընդոտները վերացնելով, ինչպես նաև այն անձը, ով նախապես խոստացել է պարտակել հանցագործին, հանցագործության միջոցները կամ գործիքները, հանցագործության հետքերը կամ հանցավոր ճանապարհով ձեռք բերված առարկաները, ինչպես նաև այն անձը, ով նախապես խոստացել է ձեռք բերել կամ իրացնել այդպիսի առարկաները»:

Հանցագործությանն օժանդակելու նշված եղանակներն ու միջոցները սպառիչ են, ինչը ենթադրում է, որ օրենքում չնշված եղանակներով կամ միջոցներով օժանդակություն հնարավոր չէ: Իրավակիրառ պրակտիկայում, սակայն, օժանդակությանը երբեմն տրվում է լայն մեկնաբանություն. որպես օժանդակություն են որակվում նաև անձի այն արարքները, որոնք ուղղակիորեն նախատեսված չեն ՀՀ քրեական օրենսգրքի 38-րդ հոդվածի 5-րդ մասով: Մասնավորապես, օժանդակություն են որակվում այնպիսի դեպքերը, երբ անձը կատարում է որևէ հանցատեսակի օբյեկտիվ կողմը: Օրինակ՝ թմրամիջոցների ապօրինի շրջանառության դեպքում:

Սրա հետ կապված՝ ՀՀ Վճռաբեկ դատարանը, վերլուծելով «իրացում» եզրույթի քրեաիրավական բովանդակությունը, արձանագրել է, որ. «(...) իրացման նպատակը և իրացումը բացակայում են, եթե թմրամիջոցները կամ հոգեմետ նյութերը միջնորդի կողմից ձեռք են բերվել հետևյալ չորս պայմանների միաժամանակյա առկայությամբ.

- ա) սպառողի խնդրանքով և դրամական միջոցներով,
- բ) սպառողի անձնական գործածմանը համապատասխան քանակով,
- գ) առանց դրանց նկատմամբ տնօրինման իրավունքի,
- դ) միջնորդի դիտավորությունն ընդգրկում է ոչ թե իրացումը, այլ ձեռքբերմանն աջակցելը:

Ընդ որում, կախված այն հանգամանքից, թե կոնկրետ ո՞ր դերակատարի՝ իրացնողի¹, թե՞ ձեռք բերողի շահերից ելնելով է գործում միջնորդը, նրա գործողությունները պետք է որակվեն որպես իրացման կամ ձեռքբերման հանցակցություն՝ օժանդակության ձևով»¹:

«Հանցագործությունների որակման հիմնախնդիրները» աշխատության հեղինակները հիմնավորապես քննադատել են այս դիրքորոշումը՝ հետևյալ պատճառաբանություններով. պետք է նկատել, որ թմրամիջոցների առուվաճառքի հանցավոր գործարքի միջնորդությունը որպես օժանդակություն գնահատելը չի բխում քրեական օրենսգրքի 38-րդ հոդվածի ձևակերպումից, քանի որ հանցագործության առարկան (տվյալ դեպքում՝ թմրամիջոցը) այլ անձի փոխանցելը, հանձնելը կամ

¹ Տե՛ս Ա. Ալյանյանի վերաբերյալ ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի 23.12.2010 թ. թիվ ԵԵԴ/0125/01/09 որոշումը:

տրամադրելը որպես օժանդակության եղանակ ուղղակիորեն նախատեսված չէ սույն հոդվածով (հոդվածում խոսվում է միայն *միջոցներ, գործիքներ* տրամադրելու մասին): Բացի այդ, եթե նույնիսկ դիտենք, որ նկարագրված դեպքերում գործ ունենք հանցագործության առարկան նախապես խոստացված ձեռքբերման՝ որպես օժանդակության եղանակի հետ (թեև օժանդակության տվյալ եղանակն ունի բոլորովին այլ քրեաիրավական բովանդակություն), միևնույնն է, սպառողին թմրամիջոց փոխանցած անձի արարքը որակելիս չի կարող հղում կատարվել ՀՀ քր. օր.-ի 38-րդ հոդվածին, քանզի տվյալ անձի արարքը պարունակում է համապատասխան հանցագործությունների (ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 266 կամ 268) օբյեկտիվ կողմի այս կամ այն դրսևորումը (փոխադրելը, առաքելը, պահելը): Իսկ այն դեպքում, երբ անձը մասնակցում է հանցագործության օբյեկտիվ կողմի կամ դրա մասի կատարմանը, նրա արարքը որակելիս ՀՀ քր. օր.-ի 38-րդ հոդվածին հղում չի կատարվում (հոդված 39-ի 2-րդ մաս)¹:

Հանցագործության օբյեկտիվ կողմը կատարելու դեպքում անձի արարքը որպես օժանդակություն է որակվում նաև այն դեպքերում, երբ նա, չհանդիսանալով հատուկ սուբյեկտ, իրականացնում է հատուկ սուբյեկտով հանցագործության օբյեկտիվ կողմը հատուկ սուբյեկտի դրդմամբ:

Իհարկե, գործող օրենսդրության պայմաններում այդպիսի դեպքերը օժանդակություն որակելը խնդրահարույց է, բայց կարծում ենք, որ ըստ էության դա ճիշտ է: Ուստի կարծում ենք, որ իրականում առկա է օրենսդրական բաց, և այդ հարցը պետք է օրենսդրորեն կարգավորվի:

Օժանդակություն են որակվում նաև այն դեպքերը, երբ անձը օգնում է կատարողին հասնելու դեպքի վայր: Դա գնահատվում է որպես խոչընդոտ վերացնել նույնիսկ այն դեպքերում, երբ ակնհայտ է, որ դեպքի վայր հասնելը կատարողի համար որևէ դժվարություն չէր ներկայացնում: Մասնավորապես, սպնության օժանդակություն է համարվել այն անձի արարքը, որը, իմանալով կատարողի և տուժողի միջև եղած լարված հարաբերությունների և կատարողի մոտ զենքի առկայության մասին, իր ավտոմեքենայով օգնել է վերջինիս փնտրելու և գտնելու ապագա զոհին՝ հասնելու դեպքի վայր²:

Օժանդակություն է որակվում նաև այն անձի արարքը, որը նախապես խոստանում է չհայտնել նախապատրաստվող հանցագործության մասին: Գործող օրենսդրության պայմաններում սա խնդրահարույց է նույնիսկ այն դեպքում, երբ խոստում տվողը պարտավոր էր կանխել հանցագործությունը: Մեր կարծիքով՝ նույնիսկ այդ դեպքում գործող օրենսդրության պայմաններում օժանդակությունը բացակայում է, և օժանդակության որևէ եղանակ չկա: Եթե նույնիսկ փորձենք դա համարել խոչընդոտի վերացում, ապա պետք է նշենք, որ օժանդակություն է խոչընդոտը վերացնելը և ոչ թե դրա խոստումը: Չնայած պետք է նշել, որ տեսության մեջ կարծիք է արտահայտվել, որ այն դեպքերում, երբ չհայտնելու խոստում է տալիս հանցագործությունները կանխելու պարտականություն ունեցողը, ապա դա օժանդակություն է³:

Կարծում ենք, որ հիմնավոր է քրեական իրավունքի տեսության մեջ արտահայտված այն կարծիքը, որ օժանդակողի օրենսդրական բնորոշման մեջ ճիշտ չէ օժանդակության եղանակների սպառիչ ցանկ տալը: Օժանդակություն համարվող գործունեությունը բազմաթիվ դրսևորումներ կարող է ունենալ, և օրենսդրորեն թվարկել օժանդակության բոլոր եղանակները հնարավոր չէ և անհրաժեշտ չէ: Օժանդակություն կարող է համարվել յուրաքանչյուր արարք, որով անձը նպատում է,

¹ Տե՛ս Առաքելյան Ս. Վ., Մկրտչյան Պ. Վ., Հանցագործությունների որակման հիմնախնդիրները, Եր., 2020, էջ 322-323:

² Տե՛ս գործ N ԵՂ/0359/01/18:

³ Տե՛ս Уголовное право России. Учебник для вузов. В 2-х томах. Т. 1. Общая часть. М., 1998, էջ 246:

օգնում է հանցանքի կատարմանը, եթե, իհարկե, այն բավարարում է հանցակցության հատկանիշներին: Ուստի առաջարկվում է օժանդակող համարել յուրաքանչյուր անձի, ով որևէ ձևով օգնում է հանցանքի կատարմանը¹:

Հարկ ենք համարում նշել, որ օժանդակությունը ցույց է տրվում ոչ միայն կատարողին, այլև մյուս հանցակիցներին (դրդիչին, օժանդակողին): Կարծում ենք, որ նման դեպքերում անձի արարքը պետք է որակել որպես համապատասխան հանցակցի արարք: Այսինքն՝ օժանդակողին օժանդակողը օժանդակող է, դրդիչին օժանդակողը՝ դրդիչ, կազմակերպիչի ինստիտուտը պետք է առանձնացնել:

Քննարկենք մեկ այլ խնդիր, որ առաջանում է օժանդակություն իրականացրած անձի արարքը որակելիս: Իրավակիրառ պրակտիկայում հանդիպել ենք այսպիսի որակման: Անձն ընդգրկվել է կազմակերպված խմբի մեջ և երեք ամիս անընդմեջ ձեռք է բերել ու իրացրել է կազմակերպված խմբի հափշտակած ոսկյա ծուլակտորները²: Այդ անձի արարքը որակվել է որպես կազմակերպված խմբի կողմից առանձնապես խոշոր չափերով հափշտակության օժանդակություն՝ հղում կատարելով 38-րդ հոդվածի վրա: Այսպիսի որակումը բխում է օրենքից, քանի որ, ինչպես գիտենք, ՀՀ քրեական օրենսգրքի 41-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ կազմակերպված խումբ, հանցավոր համագործակցություն ստեղծած կամ դրանք ղեկավարած անձը ենթակա է պատասխանատվության սույն օրենսգրքի համապատասխան հոդվածներով նախատեսված դեպքերում՝ կազմակերպված խումբ կամ հանցավոր համագործակցություն ստեղծելու կամ ղեկավարելու համար, ինչպես նաև դրանց կողմից կատարված բոլոր հանցանքների համար, եթե դրանք ընդգրկվել են նրա դիտավորությամբ: Հանցավոր համագործակցության մեջ մտնող մյուս անձինք պատասխանատվություն են կրում այդ կազմակերպությանը մասնակցելու և այն հանցանքների համար, որոնց նախապատրաստությանը կամ կատարմանն իրենք մասնակցել են: Սույն հոդվածում թվարկված անձանց պատասխանատվությունը վրա է հասնում առանց սույն օրենսգրքի 38-րդ հոդվածին հղում կատարելու:

Ինչպես տեսնում ենք, խոսքը միայն հանցավոր համագործակցության մեջ մտնող մյուս անձանց մասին է: Օրենքի ձևակերպումից բխում է, որ կազմակերպված խմբին մասնակցող այլ անձի արարքը որակելիս պետք է հղում կատարել հոդված 38-ին: Այս տեսակետից վերը նկարագրված որակումը ճիշտ է: Բայց կարծում ենք, որ նման դեպքերում էլ արարքը որակելիս գործող օրենքի և առկա մեկնաբանությունների պայմաններում ճիշտ կլիներ հոդված 38-ի վրա հղում չկատարել, քանի որ, մեր կարծիքով, հանցավոր համագործակցության և կազմակերպված խմբի մասնակիցների միջև էական տարբերություն չկա. նրանք բոլորն էլ ենթադրաբար բնութագրվում են կայուն հակասոցիալական դիրքորոշմամբ: Այդ տեսակետն է արտահայտել նաև ՌԴ Գերագույն դատարանի պլենումը, որի համաձայն՝ կատարող կամ համակատարող է նաև կազմակերպված խմբի այն անդամը, որը խմբի կազմում օժանդակողի գործառույթներ է իրականացնում³, և փաստորեն Ընդհանուր մասի համապատասխան հոդվածին հղում պետք է: Պետք է նշել, որ ՌԴ Գերագույն դատարանի պլենումի այս դիրքորոշումը քննադատության է արժանացել⁴:

Մեր կարծիքով ևս, երկու դեպքում էլ հղումը 38-րդ հոդվածի համապատասխան մասին անհրաժեշտ է՝ տվյալ կազմակերպության յուրաքանչյուր անդամի գործառույթները պարզելու, քրեական պատասխանատվության ու պատժի անհատակա-

¹ St' u **Рыжков Р. С.** Уголовная ответственность соучастников преступления. автореф. дисс. на соиск. учен. степени док. юрид. наук. М., 2003, էջ 9:

² St' u գործ N ԱՎԴ1/ 0042/01/17

³ St' u Бюллетень Верховного Суда РФ, 1995, N9, էջ 14:

⁴ St' u **Иванов Н.Г.** Постановление Пленума Верховного Суда РФ «О судебной практике по делам об убийстве (ст. 105 УК РФ)». Критический взгляд // Уголовное право. – 2000. – № 2. – էջ 21–26:

նացման համար: Վերջին հաշվով այն անձը, որը կատարողի գործառույթներ չի կատարել, չի կարող կատարող համարվել, և նրա արարքը որակելիս անհրաժեշտ է հղում կատարել Ընդհանուր մասի համապատասխան հոդվածին:

ПОНЯТИЕ ПОСОБНИЧЕСТВА СОВЕРШЕНИЮ ПРЕСТУПЛЕНИЯ, ВИДЫ ПОСОБНИЧЕСТВА

Севак Погосян

*Заместитель прокурора административных
районов Эребуни и Нубарашен г. Еревана,
соискатель кафедры уголовного права ЕГУ*

В статье обсуждается квалификация действий пособника, их исчерпывающий перечень и другие проблемные вопросы. На основании исследования автор приходит к выводу, что нет необходимости приводить исчерпывающий перечень действий пособника, предлагает ссылаться на соответствующую статью Общей части при описании действий лица, которое является членом организованной группы или преступного сообщества и совершил преступление в составе преступной группы.

THE CONCEPT OF THE CRIME FACILITATOR, TYPES OF ASSISTANCE

Sevak Poghosyan

*Deputy Prosecutor of Erebuni and Nubarashen
Administrative Districts of Yerevan,
Applicant of the YSU Chair of Criminal Law*

The article discusses the issues of qualifying the actions of the facilitator, defining their exhaustive list by law, as well as other problematic issues. Based on the research, the author concludes that there is no need to provide an exhaustive list of the actions of the facilitator, suggests referring to the relevant article of the General Part when qualifying the action of a person who is even just a member of an organized group or criminal cooperation and has committed the crime being a part of them.

Բանալի բառեր – *օժանդակող, կատարող, կազմակերպված խումբ, հանցավոր համագործակցություն, նախապես խոստանալ, պարտակել*

Ключевые слова: *пособник, исполнитель, организованная группа, преступное сообщество, предварительный сговор, укрывательство преступлений*

Key words: *facilitator; perpetrator; organized group; criminal cooperation; promise in advance; cover up*